

'היכא דקביע היזקא שאני, דכתיב ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני. ויאמר ה' עגלת בקר תקח בידך...'. מתחילה לא אמר לו הקב"ה שיקח עגלת בקר – נראה לפי שבאמת מי שמפקיר עצמו באהבת הש"י למעלה מן הטבע האנושי, גם ההשגחה העליונה מגינה עליו בדרך הפלגה [וכמו רבי חנינא (בחולין ז):] שלא נתירא מכשפים, כי הליכותיו היו למעלה ממערכת חוקי הטבע של כחות הכישוף]. ובאמת מעלת שמואל גבוהה מאד כידוע ולא היה לו לירא מהליכות הטבע, אך מפני שהיה מצטער על העדר מלוכת שאול והיתה הליכתו למשוח את דוד בעצבות ובעל כרחו, משום כך היה ירא באותה שעה מהליכות הטבע, ומאחר שנתירא השיבו הקב"ה לפי דרכו (עפ"י מרומי שדה פסחים ח: וע"ע במובא ביוסף דעת פסחים נ: וקדושין כט).

'באמת אמרו'. משמעות הביטוי – ע' במובא בשבת יא.
יש מי שפירש 'באמת אמרו' – אבל אמרו [כתרגום של 'אבל' שבתורה – בקושטא] (עפ"י פירוש רד"צ הופמן למשנה ב"מ ד, יא).

(ע"ב) 'אמר קרא למען ירבו ימיכם וימי בניכם הני בעו חיי והני לא בעו חיי?' כבר כתבו אחרונים [בתירוץ קושית הגרעק"א בגליון הש"ס] שהלימוד לחייב שותפים אינו מצד סברה זו אלא דרשו מלשון רבים לחייב שותפים, כמו שאמרו בחולין קלה: – ע' בהגהות חשק שלמה; רש"ש; מרומי שדה; אגרות משה י"ד ח"ג קכא; אבי עזרי סוף הלכות מזוזה. [ובכתבי היד של הגמרא אין מופיע משפט זה כלל. ע' חילופי גירסאות שבסוף המסכת; דקדוקי סופרים].

דף יב

'תנא קמא סבר ירושלים לא נתחלקה לשבטים...' יש אומרים [עפ"י משמעות המקראות, סוגיות הגמרא והמדרשים] שלדברי הכל מתחילה נתחלקה ירושלים ליהודה ובנימין, אלא לפי דעה אחת הופקעה מהם זכות השימוש וניתנה לכלל ישראל בבואם לירושלים, שמתחילה חילקו על דעת כן שהמקום אשר יבחר ד' לאכילת קדשים ומעשר שני, יהיה בו זכות לכל ישראל. ולפי הדעה האחרת, רק מקום המקדש הופקע (עפ"י חזון איש קכו, ח, ע"ש בהרחבה. וכעין זה בשיח יצחק. וע"ע בספר חדושים ובאורים). יש להעיר שבתוס' כאן ובב"ק פב: מבואר שלמ"ד לא נתחלקה, מעולם לא נתחלקה. ע"ע בכללות הענין ב'חדושי הגר"ח על הש"ס'. וע"ע במובא בזבחים נג:

'... ובנימין הצדיק היה מצטער עליה לבלעה בכל יום... לפיכך זכה בנימין הצדיק ונעשה אושפיזן לגבורה'. פירוש, לפי שהכיר בו הש"י שאם ייבנה בית המקדש בחלקו, יחפוץ מאד לקבל גם את המזבח לחלקו – לכן עשאו 'מארח' לשכינה, להיות בו הבית והארון. שכך היא המדה; מי שקיימת בו תכונה זו שכאשר זוכה לדברי תורה הוא חפץ ומשתוקק לד"ת חדשים עוד ועוד – לאדם כזה משפיעים לו מן השמים שפע קודש, כמו שנאמר יהיב חכמתא לחכימין (עפ"י מי השלוח ח"א תשא).

עוד בענין 'חלקו של טורף' – ע' במובא בזבחים נג:

'אין משכירין בתים בירושלים לפי שאינה שלהן'. דוקא לעולי רגלים אין משכירים (ריטב"א).

'אף לא מטות – לפיכך עורות קדשים, בעלי אושפזיכנין נוטלין אותן בזרוע' – משום שכר המיטות עצמן. כי רק מקום המיטות אינו שלהם להשכירו, אבל המיטות עצמן – נוטלים שכר עבורן. וכיון שבעלמא דרך ארץ להשאיר את העורות והקנקנים לבעלי האכסניה [כדברי אביי], לכך אמרו חכמים שיש להם זכות ליטלם בזרוע – כדי שיתנו מטות לעולי רגלים בסבר פנים יפות (עפ"י ריטב"א; תוס' מגילה כו. ועוד).

'אלא מחוורתא כדשנין מעיקרא' – לחלק בין בית הכנסת שיש בו בית דירה לאין בו, ואין חילוק בין בית הכנסת של כרכים או של כפרים – ששניהם אינם 'מיוחדים לו' הלכך פטורים ממזוזה [אבל אם יש בו בית דירה לחון, הרי זה מיוחד לו]. ואף על פי שנתרבה לעיל לחייב בית השותפים – יש לחלק בין שאר שותפיות העומדות ליחלק ובין בית הכנסת שאינו עומד ליחלק (עפ"י תוס' הרא"ש).

'במה מחנכין אותו' – בבית שני, שלא היה שם שמן המשחה למושח את הכהן הגדול שהרי יאשיהו גנזו (תוס' ישנים). ויש מי שכתב שגם כשיש שמן המשחה אין למשחו ביום הכפורים, שאין משיחת הכהן דוחה שבת ויום טוב (עפ"י שו"ת הרמ"ע מפאנו קב). ואין עושים אותו לכהן גדול מבעוד יום – לפי שאין ממנים שני כהנים גדולים משום איבה (עפ"י ריטב"א; פירוש הראב"ד לתורת כהנים).

ע"ע בבאור הסוגיא בהרחבה [במהותו של חינוך הכהן הנכנס וקידושו], בנבחה-תודה ובחדושי הנצי"ב כאן, ובספר אור שמח כלי המקדש א, יב; בית ישי ס' לב. וע"ע במצוין בראש המסכת בענין זה. מדוע שאר אמוראים לא תרצו כרב פפא שעבודתו מתנכתו – ע' אור שמח ביאת מקדש ט, ז איסורי מזבח ו, ד; חדושים ובאורים.

(ע"ב) 'לא נחלקו אלא באבנטו של כהן הדיוט, בין בשאר ימות השנה בין ביום הכפורים'. אף על פי שכל עבודות היום נעשות על ידי הכהן הגדול [ואף עבודות הנעשות בכל יום כתבו כמה ראשונים שמצוה לכתחילה לעשותן בכהן גדול. ע' בריטב"א כאן ובתורי"ד להלן מב. ובאריכות ברש"ש בע"א וכאן; חזון איש קכו, י] – כהן הדיוט היה מעלה גזירי עצים על המזבח, או מהפך בצינורא וכד'. ויש סוברים שגם תרומת הדשן היתה נעשית בכהן הדיוט. ויש חולקים (ע' במאור ובמלחמות ושאר ראשונים ובגבורת ארי; תוס' כ: ובראשונים לא; מנהגי מהרי"ל מוסף יוהכ"פ כג; חדושי רא"ל ח"ב יב).

'רבי אומר: שתי תשובות בדבר... ועוד בגדים שנשתמשה בהן קדושה חמורה תשמש בהן קדושה קלה?...' יש מוכיחים מכאן שאין להוריד דבר מקדושה חמורה לקלה אפילו על ידי תנאי מוקדם שיורידנו לאחר זמן [ורק דבר שהוזמן בלבד בלא שימוש בפועל, מועיל בו תנאי להורידו], שהרי אין לך תנאי גדול מזה שהבגדים עומדים מלכתחילה ליום הכיפורים בלבד (עפ"י אור זרוע ח"א תקעא; משכנות יעקב א"ח נה).

ואולם בשו"ע (או"ח מב, ב) פסק שמועיל תנאי בתפלין להורידן לקדושה קלה, משל-ראש לשל-יד, הגם שלבשן כבר. וצריך לומר שאעפ"י כ אין מסתבר לרבי שדרשת הכתוב באה להכשיר הבגדים ללבישת כהן הדיוט באופן שמתנה מראש, דפשטא דמלתא מדובר כשעודן בקדושתן, וגם מסתבר שאין צריך קרא לכך שתנאי מועיל, וכיון שלא בא הכתוב לזה שוב יש לדרוש מ'הנהיגם שם' שטעונים גניזה כדלקמן, וממילא י"ל שאין מועיל כאן תנאי מגזרת הכתוב.

עוד נשאו ונתנו אחרונים מכאן אודות דברי הט"ז שמותר להוריד מקדושה חמורה לקדושה קלה דבר שאינו ראוי לשמש בקדושה החמורה – ע' בכור שור תענית כו: שו"ת מענה אליהו פטז; אגרות משה יו"ד ח"ד מב. וע"ע במובא במנחות לב.

דף יג

'הלכה כרבי יוסי'. יש אומרים שהוצרכו לפסוק כאן כמותו הגם שכלל הוא בכל מקום שהלכה כרבי יוסי כנגד רבי מאיר, כי כללי ההלכה לא נאמרו אלא בדברים הנוגעים למעשה, לא בדברים שלעתיד לבוא. ואולם כלל זה אינו מוסכם; מכמה ראשונים נראה שנקטו כללי ההלכה שבגמרא גם בהלכות שאינן נוהגות עתה (ע"ע תוס' שבת ע: ד"ה נודע; תשב"ץ ח"ג לו; שו"ת מהרי"ק סוף שרש קסה; שו"ת חות יאיר צד; מגן אברהם ריח סק"ג. וע"ע במובא ביוסף דעת קדושין לו.).

יש אומרים לפי שסתם משנה (במגילה ט: ובהוריות יא:): **כרבי מאיר – לכך הוצרכו לפסוק כאן כרבי יוסי** (ע"ע: מצפה איתן ושיח יצחק ושפת אמת; טורי אבן מגילה ט: חזון איש הוריות טו, כ.).

'טומאה שכיחא מיתה לא שכיחא... אי איכא למיחש אפילו למיתה דתרין חיישינן'. ונראה שאם אשתו של כהן גדול חולה, מודים חכמים שמתקנין לו אשה אחרת (חדושים ובאורים לעיל ב.).

זרבנו, אי איכא למיחש אפילו למיתה דתרין חיישינן. ורבנו, נימרו אינהו לנפשייהו? – אמרי לך רבנו: כהן גדול זריז הוא. – אי זריז הוא למה מתקנין כהן אחר? – כיון דעבדינן ליה צרה כל שכן דמזדרו טפי'. יש לשאול מדוע הוצרכו לטעם זה והלא כבר אמרו שמפני שהטומאה מצויה יותר מהמיתה לכך חששו חכמים, ואם כן הלא יש לומר שטומאת שניהם אינה מצויה ועל כן אין לחוש.

אך נראה שטענת חכמים לרבי יהודה היא, אף לטעמך שאתה חושש למיתה אחת [שלא כשיטתנו שאין חוששים כלל למיתה], מכל מקום אין לנו לחלק בדבר לדינא בין מיתה אחת לשתי מיתות, שאם באת לצאת ידי חשש מיתה הרי לעולם לא תצא מידי חשש זה הלכך אין לך לחוש כלל, שאין זו המדה ליתן הדברים לשיעורים. וזהו שהקשו, יאמרו חכמים לעצמם טענה זו גופא, מדוע לחוש לטומאת אחד ולא לטומאת שנים. ותרצו, הואיל ובהתקנת הכהן נעשה זריז ביותר, לכך יש טעם וסיבה בהתקנת כהן אחד, ואין זו חלוקה סתמית בין חשש קרוב לרחוק, וכיון שכן אין שייכות כאן סברת 'אין לדבר סוף'.

וכיוצא בזה מצינו במה שאמר רבי יהודה (בפסחים סה.) כוס היה ממלא מדם התערובות של הפסחים שאם ישפך דמו של אחד מהן נמצא זה מכשירו, ואמרו לו חכמים (כפרש"י שם, ומיושבת בכך קושית התוס') הלא גם לשיטתך לא יצאת מידי החשש שמא לא נתקבל הדם בכלי ולא הועלת באיסוף הדם לצאת מן הספק.

ומצינו ענין הדומה מעט בדברי רבי יהודה (בערכין יט:): לשער משקל יד אדם על פי בשר חמור לפי אומד בשר גידין ועצמות. ואמר לו רבי יוסי כיון שאין זה מדויק אלא באומד אם כן נאמוד ביד אדם. וא"ל רבי יהודה 'כמה דאפשר עבדינן' – אף כאן סובר רבי יהודה לתקן כמה שאפשר אעפ"י שלא נצא מידי החשש היותר רחוק (ע"ע במובא ביוסף דעת פסחים שם). וכיוצא בזה יש לפרש מחלוקת רבי יהודה ורבי יוסי (בכלים יז, ו) אודות אופן השערת ביצה בינונית.

'... דכניס לה – אם כן הוה ליה שני בתים...'. בירושלמי משמע שלא היה נושא אשה על אשתו אלא מתקנין לו אשה אחרת שאם תמות אשתו ביום הכפורים, יקדשנה ויכניסנה אז. ואף על פי שאין מקדשים ונושאים נשים בשבת – אין שבות במקדש.

ותלמוד שלנו שאינו סובר כן, אפשר משום שיש לחוש שמא תמות באמצע העבודה בענין שלא יוכל